

CHẾ ĐỊNH BỒI THƯỜNG THIẾT HẠI MANG TÍNH TRỪNG PHẠT Ở MỘT SỐ NƯỚC VÀ KINH NGHIỆM HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT DÂN SỰ VIỆT NAM

TRẦN THỊ HẠNH DUNG*

Pháp luật về bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng tại Việt Nam thừa nhận nguyên tắc thực tế và bồi thường toàn bộ nhưng lại chưa thừa nhận nguyên tắc trừng phạt. Trong khi đó, ở nhiều quốc gia trên thế giới đã được thừa nhận, từ đó, có vai trò quan trọng trong việc trừng phạt hành vi sai trái nghiêm trọng và răn đe các hành vi tương tự trong tương lai. Bài viết phân tích quy định pháp luật một số nước về bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt và đưa ra cơ sở xem xét áp dụng chế tài này trong pháp luật dân sự Việt Nam.

Từ khóa: Pháp luật bồi thường thiệt hại; ngoài hợp đồng; mang tính trừng phạt; pháp luật dân sự. The law on non-contractual damage compensation in Vietnam recognizes the principles of actuality and full compensation but has not yet acknowledged the principle of punitive damages. Meanwhile, this principle has been recognized in many countries around the world, where it plays an important role in punishing serious misconduct and deterring similar actions in the future. The article analyzes the legal provisions of several countries regarding punitive damage compensation and provides a basis for considering the application of this sanction within Vietnam's civil law framework.

Keywords: Law on damage compensation; non-contractual liability; punitive; civil law.

NGÀY NHẬN: 31/7/2025 NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 18/10/2025 NGÀY DUYỆT: 14/11/2025

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.358.2025.1360>

1. Đặt vấn đề

Bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng là một trong những chế định được hình thành sớm nhất trong hệ thống pháp luật, đặc biệt là pháp luật dân sự. Bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng với mục tiêu truyền thống là khôi phục lại tình trạng của người bị thiệt hại như trước khi hành vi gây thiệt hại xảy ra, cũng như bù đắp thiệt hại đã xảy ra thông qua việc bồi thường đầy đủ tổn thất thực tế.

Tuy nhiên, ở một số hệ thống pháp luật, đặc biệt là hệ thống Common Law, bên cạnh bồi thường thiệt hại thực tế, tòa án còn có thể áp dụng một chế tài bổ sung (được gọi là bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt).

Nguồn gốc của bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt xuất phát ở Anh vào thế kỷ

*NCS của Trường Đại học Kinh tế - Luật, Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh

XVIII và phát triển thêm ở Hoa Kỳ trong hơn 200 năm¹. Với mục đích chính là trừng phạt bị đơn và ngăn chặn bị đơn lặp lại hành vi nghiêm trọng và là lời cảnh báo, phương pháp bảo vệ lợi ích công cộng². Hiện nay, một số quốc gia, đã thừa nhận nguyên tắc bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt, bao gồm: Hoa Kỳ, Anh, xứ Wales, Ireland, Bắc Ireland, Australia, New Zealand và Canada, Zimbabwe³. Điều này ngược lại với các nước theo hệ thống dân luật (Civil Law), như Việt Nam và các nước châu Âu lục địa, có truyền thống pháp lý khác biệt. Chế độ bồi thường mang tính trừng phạt được hiểu như một công cụ pháp lý “vượt ra khỏi phạm trù dân sự thông thường”, có thể phát huy hiệu quả trong hoàn cảnh mà các cơ chế pháp lý hiện hành khó đáp ứng (ví dụ như khi đối mặt với hành vi cố ý gây hại, hành vi phạm pháp có chủ ý và trong tình huống mà người bị hại không thể tự mình bảo vệ quyền lợi một cách hiệu quả).

Tuy nhiên, trong bối cảnh hội nhập cùng với sự phát triển của nền kinh tế thị trường và nhu cầu bảo vệ người tiêu dùng, môi trường, sở hữu trí tuệ trước các hành vi vi phạm ngày càng tinh vi và gây hậu quả nghiêm trọng, một số quốc gia theo hệ thống dân luật. Chính vì vậy, Việt Nam cần tiếp tục nghiên cứu và xem xét thừa nhận bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt trong một số trường hợp nhất định.

2. Đặc điểm của bồi thường mang tính trừng phạt

Bồi thường mang tính trừng phạt không chỉ là để đền bù cho người bị hại mà còn nhằm mục đích trừng phạt và răn đe. Trong hệ thống pháp luật Anh - Mỹ, bồi thường mang tính trừng phạt phần lớn phát sinh từ phán quyết của tòa án, thường là do hành vi xâm phạm quyền và lợi ích hợp pháp của người khác một cách nghiêm trọng, kèm theo bồi thường một khoản tiền có tính chất đạo đức nhất định

nhằm đạt mục đích trừng phạt và răn đe. Theo đó, có những đặc điểm như sau:

Thứ nhất, tính trừng phạt và răn đe rõ rệt. Khác với bồi thường mang tính bù đắp truyền thống, bồi thường mang tính trừng phạt nhấn mạnh đến việc trừng trị hành vi xâm phạm một cách nghiêm trọng. Bồi thường trừng phạt phải đặt trong mối quan hệ giữa “chủ thể - chủ thể”. Do đó, vấn đề cốt lõi của bồi thường bù đắp là thiệt hại thực tế mà người bị thiệt hại phải chịu, bao gồm tổn thất về lợi ích. Điểm nổi bật của bồi thường mang tính trừng phạt là trong khi hành vi vi phạm chưa trực tiếp gây ra thiệt hại thực tế nhưng vì mức độ ác ý hoặc hành vi có khả năng gây hại cao thì pháp luật vẫn cần đưa ra phán quyết có tính trừng phạt. Đây là một loại phán đoán về nguy cơ, về khả năng xảy ra hậu quả; mức bồi thường của chế độ này vượt quá phạm vi bồi thường thông thường. Vì vậy, năng lực đánh giá hành vi của pháp luật được nâng cao, pháp luật không chỉ giới hạn ở hành vi đã gây hậu quả mà còn bao gồm cả việc ngăn ngừa hành vi chưa xảy ra nhưng có nguy cơ gây hại.

Thứ hai, cách tính mức bồi thường mang tính trừng phạt phải xem xét nhiều yếu tố. Nguyên tắc, mức bồi thường của chế độ này không được vượt quá khả năng gánh chịu thực tế của người gây thiệt hại nhưng không có nghĩa là không thể cao hơn tổn thất thực tế. Chỉ cần chủ thể có hành vi ác ý, cố ý vi phạm thì cho dù mức độ tổn hại không lớn, vẫn có thể phán quyết một khoản bồi thường mang tính trừng phạt nhất định.

Trong trường hợp thông thường, bồi thường mang tính trừng phạt không có căn cứ tuyệt đối để xác định cụ thể con số nhưng thông qua quá trình xét xử, tòa án sẽ đưa ra một mức bồi thường có tính hướng dẫn. Ở một số nước, chế độ bồi thường mang tính trừng phạt đã thể hiện rất rõ tính linh hoạt trong phán quyết... Điều này cho thấy, để đạt được mục tiêu trừng phạt, cần xét đến yếu tố

chủ quan trong hành vi vi phạm, tức là cần đánh giá động cơ, mức độ lỗi và thiệt hại do hành vi gây ra để quyết định có nên áp dụng bồi thường mang tính trừng phạt hay không. Chế độ bồi thường mang tính trừng phạt thuộc về phạm trù trách nhiệm dân sự, nhưng không thể được tùy tiện mở rộng sang tất cả các lĩnh vực. Trong khi phát huy vai trò răn đe, cũng phải chú ý đến nguyên tắc bình đẳng giữa các chủ thể dân sự, tránh biến bồi thường trừng phạt thành công cụ trả thù tư pháp hay khiến phán quyết của tòa án mất đi tính hợp lý.

3. Quy định pháp luật của một số nước về bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt

3.1. Bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt tại Hoa Kỳ

Mục đích của bồi thường thiệt hại mang tính “trừng phạt” như là một biện pháp khắc phục thiệt hại kèm theo các điều kiện nhằm trừng phạt, răn đe, ngăn chặn sự tái phạm, làm gương cho chủ thể khác... Đây là loại thiệt hại được chấp nhận ở khá nhiều nước trên thế giới, đặc biệt là Hoa Kỳ, việc bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt thường được tòa án áp dụng nếu tòa xét thấy biện pháp bồi thường thiệt hại thông thường không thỏa đáng⁴.

Chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt được áp dụng tương đối phổ biến, nhất là trong các vụ kiện liên quan đến bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng và hầu như không áp dụng trong các tranh chấp hợp đồng. Việc áp dụng chế tài này được cân nhắc khi hành vi trái pháp luật của bị đơn được coi là liều lĩnh, có chủ đích, ác ý, xâm phạm quyền lợi người tiêu dùng hoặc gây tác động xấu đến môi trường. Khi đánh giá về mức độ thiệt hại, Tòa án cũng cân nhắc điều kiện và năng lực tài chính của bị đơn khi xác định mức phạt, vì cần một khoản tiền đủ lớn để răn đe những người có tài chính mạnh.

Để đánh giá tính hợp pháp của quy trình tố tụng về bồi thường thiệt hại mang tính

trừng phạt, Tòa án Tối cao Hoa Kỳ đã đề xuất ba tiêu chí: (1) Mức độ đáng chê trách hành vi của bị đơn; (2) Tỷ lệ của khoản bồi thường trừng phạt so với thiệt hại thực tế hoặc tiềm tàng đối với nguyên đơn; (3) Sự chênh lệch giữa khoản bồi thường trừng phạt và các hình phạt dân sự áp dụng cho hành vi sai trái tương đương.

3.2. Bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt tại Trung Quốc

Trong hệ thống pháp luật cổ đại của Trung Quốc, các quy định liên quan đến bồi thường mang tính trừng phạt chủ yếu được xây dựng trên cơ sở chế tài hình sự nhằm duy trì trật tự xã hội và đạo đức công cộng. Mặc dù chưa hình thành được một hệ thống chế định dân sự độc lập nhưng tư tưởng trừng phạt trong bồi thường lại đã sớm hình thành.

Hiện nay, Trung Quốc theo hệ thống dân luật nhưng cũng đã dần hình thành hệ thống bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt một cách toàn diện; chế tài này bắt đầu được đưa vào từ đầu những năm 90 thế kỷ XX, với quy định rõ ràng sớm nhất tại Điều 49 *Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng* năm 1993 - là *Luật* đầu tiên ở Trung Quốc “cụ thể sử dụng thuật ngữ thiệt hại trừng phạt”⁵. Sau đó, phạm vi áp dụng được mở rộng sang các lĩnh vực khác. Tại Điều 49 *Luật Bảo vệ quyền và lợi ích của người tiêu dùng* năm 1993 quy định: “Người kinh doanh có hành vi gian lận trong cung cấp hàng hóa, dịch vụ thì theo yêu cầu của người tiêu dùng, phải tăng mức bồi thường thiệt hại cho người tiêu dùng, mức bồi thường tăng thêm bằng một lần giá hàng hóa người tiêu dùng đã mua hoặc giá dịch vụ đã nhận”⁶. Trước yêu cầu phát triển kinh tế và nhu cầu bảo vệ người tiêu dùng, năm 2013, *Luật Bảo vệ quyền và lợi ích của người tiêu dùng* đã được sửa đổi, tại Điều 55 quy định: mức bồi thường tăng thêm phải gấp ba lần giá hàng hóa người tiêu dùng đã mua hoặc giá dịch vụ đã nhận, nếu có hành vi gian lận hoặc có quyền yêu cầu bồi thường thiệt hại

không quá gấp đôi mức thiệt hại gây ra nếu cố ý cung cấp hàng hóa, dịch vụ có khuyết tật cho người tiêu dùng gây tử vong hoặc tổn hại nghiêm trọng đến sức khỏe của người tiêu dùng hoặc người bị hại khác. Ngoài quy định về thiệt hại trừng phạt, *Luật An toàn Thực phẩm Trung Quốc* năm 2009 quy định tại Điều 96: nhà sản xuất hoặc người bán thực phẩm có thể phải bồi thường thiệt hại từ hai lần đến mười lần chi phí của thực phẩm; nhà sản xuất hoặc người bán thực phẩm phải chịu thiệt hại trừng phạt, mặc dù không có hành vi gian lận từ phía họ⁷.

Bên cạnh đó, *Luật Trách nhiệm ngoài hợp đồng của Trung Quốc* năm 2009 (đã bãi bỏ, những quy định tương tự có thể được kế thừa) lần đầu tiên ghi nhận bồi thường trừng phạt (Điều 47), áp dụng trong phạm vi hẹp cho các trường hợp tổn hại ác ý khi nhà sản xuất hay người bán biết sản phẩm có khuyết tật nhưng vẫn bán và gây hậu quả nghiêm trọng. Trong lĩnh vực sở hữu trí tuệ, *Luật Nhãn hiệu* năm 2013 lần đầu tiên đưa vào hệ thống bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt. Quy định phương pháp xác định số tiền bồi thường do vi phạm nhãn hiệu quy định khoản 1 Điều 63. *Bộ luật Dân sự Trung Quốc* năm 2020 đã điều chỉnh nội dung về bồi thường mang tính trừng phạt; đó là: trách nhiệm sản phẩm (Điều 1207); trách nhiệm đối với hành vi xâm phạm quyền sở hữu trí tuệ (Điều 1185); lĩnh vực thiệt hại môi trường (Điều 1232)⁸.

Tuy nhiên, trong thực tiễn áp dụng về thiệt hại ngoài hợp đồng về môi trường, còn nhiều vấn đề cần giải thích và thống nhất, ngày 20/01/2023, Tòa án nhân dân tối cao đã ban hành Giải thích tư pháp⁹. Giải thích làm rõ và cải thiện ba khía cạnh chính: (1) Xác nhận tính hợp pháp và phù hợp của hệ thống bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt cho thiệt hại môi trường; (2) Làm rõ các yếu tố cấu thành bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt, gồm ba điều kiện áp dụng: “hành vi bất hợp pháp”, “hành vi sai trái cố ý” và “quan hệ nhân

quả”; (3) Xác định phương pháp tính toán bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt.

3.3. Bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt ở Italia

Bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt được coi là không tương thích về bản chất với hệ thống pháp lý của Italia. Tuy nhiên, điều này đã thay đổi quan điểm trước quyết định quan trọng của Tòa án Tối cao Italia (United Sections) vào ngày 05/7/2017, lần đầu tiên ủng hộ khả năng thi hành án các quyết định về bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt của Hoa Kỳ tại Italia. Do đó, các quyết định của nước ngoài về bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt về nguyên tắc là không trái với trật tự công cộng và do đó có thể được thi hành ở Ý nhưng chỉ trong những điều kiện nhất định¹⁰.

Như vậy, pháp luật Italia thừa nhận tính đa chức năng của bồi thường thiệt hại không chỉ khôi phục mà còn mang tính chất siêu bồi thường¹¹ hoặc có hiệu lực xử phạt¹². Bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt với triết lý cơ bản là phục vụ các chức năng không bồi thường, cụ thể là răn đe người gây thiệt hại và những người khác không lặp lại hành vi sai trái tương tự trong tương lai và xử phạt trực tiếp người gây ra hành vi đặc biệt nghiêm trọng. Quan điểm mới này cũng được hỗ trợ bởi sự phát triển của các quy định trong luật của Italia, có chức năng không chỉ đơn thuần là khôi phục mà mang tính chất trừng phạt. Các quy định bồi thường trong pháp luật về báo chí (có thể bao gồm lợi nhuận từ hành vi phỉ báng), luật chống phân biệt đối xử (có tính đến yếu tố trả đũa), luật về sở hữu trí tuệ (bao gồm lợi ích thu được từ hành vi vi phạm) và các biện pháp trong tranh chấp gia đình (có thể mang tính xử phạt để ngăn chặn hành vi sai trái) cũng như khoản phạt tài chính đối với bên thua kiện có mục đích làm dưng quy trình tố tụng (được coi là quy định mang tính trừng phạt)¹³.

4. Cơ sở xây dựng chế định bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt theo quy định pháp luật dân sự Việt Nam

Hiện nay, pháp luật Việt Nam dựa trên nguyên tắc bồi thường thiệt hại thực tế “thiệt hại đến đâu, bồi thường đến đó” theo quy định của *Bộ luật Dân sự*. Nguyên tắc này nhằm khôi phục lại tình trạng của người bị thiệt hại như trước khi thiệt hại xảy ra. Do đó, bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt không được quy định trong pháp luật Việt Nam hiện hành. Tuy nhiên, nguyên tắc bồi thường thực tế và toàn bộ thiệt hại xảy ra trong bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng đã bộc lộ nhiều hạn chế của hệ thống hiện tại trong việc răn đe các hành vi sai phạm nghiêm trọng; đặc biệt, trong một số lĩnh vực, như: gây ô nhiễm môi trường, ảnh hưởng đến sức khỏe và tính mạng của người tiêu dùng, xâm phạm quyền sở hữu trí tuệ. Vì vậy, pháp luật dân sự Việt Nam cần nghiên cứu và xem xét thừa nhận bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt, với các lý do như sau:

Thứ nhất, các khoản bồi thường trừng phạt là hướng đến trừng phạt các hành vi xâm phạm nghiêm trọng và ngăn chặn hành vi tương tự trong tương lai. Ở châu Âu lục địa, lập luận cho rằng, luật bồi thường ngoài hợp đồng chỉ nhằm mục đích bồi thường, không đủ khả năng bảo vệ các lợi ích được pháp luật chấp nhận và phát triển hiệu quả ngăn chặn cần thiết, đặc biệt nếu lợi nhuận mà người gây thiệt hại thu được từ hoạt động bất hợp pháp cao hơn nhiều so với khoản bồi thường cho tổn thất của nạn nhân.

Thứ hai, khắc phục bù đắp tổn thất và giúp thực thi công lý thực chất; ngoài ra, giới hạn pháp lý về thiệt hại và sự thờ ơ của bên gây thiệt hại đối với khối lượng thiệt hại do chênh lệch giàu nghèo ngày càng lớn cũng kéo theo thiệt hại chung không thể bù đắp được các tổn thương mà bên bị thiệt hại phải chịu và thiệt hại chung không thể biểu thị công bằng xã hội và công lý¹⁴.

Thứ ba, bổ sung cho luật hình sự và luật hành chính. Đối với những hành vi không cấu thành tội phạm nhưng gây ra các nguy cơ xã hội ở mức độ nhất định, ảnh hưởng lợi ích công cộng nên áp dụng bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt. Hiện nay, ở Việt Nam, Bộ Chính trị ban hành Nghị quyết số 68-NQ/TW ngày 04/5/2025 về phát triển kinh tế tư nhân có các quy định về pháp luật hình sự, dân sự, tố tụng hình sự, tố tụng dân sự để bảo đảm nguyên tắc khi xử lý các sai phạm, vụ việc về dân sự, kinh tế, ưu tiên áp dụng các biện pháp về dân sự, kinh tế, hành chính trước, cho phép các doanh nghiệp, doanh nhân được chủ động khắc phục sai phạm, thiệt hại. Do đó, nghiên cứu chế định bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt trong pháp luật dân sự Việt Nam là giải pháp có thể bảo đảm thực thi nguyên tắc trên.

Thứ tư, góp phần thúc đẩy phát triển kinh tế; bởi vì xã hội hiện đại, luôn có các hành vi vi phạm, nếu khoản thiệt hại quá nhỏ, các công ty lớn rất có thể sẽ đưa các khoản thiệt hại vào chi phí hoặc chuyển các khoản thiệt hại vào các quyền lợi bảo hiểm. Do đó, các hành vi vi phạm pháp luật sẽ không bao giờ chấm dứt. Các khoản bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt có thể được áp dụng cho trách nhiệm sản phẩm, chất lượng sản phẩm sẽ được cải thiện hiệu quả và các sản phẩm nguy hiểm sẽ bị ngăn chặn để tránh tối đa việc gây tổn hại sức khỏe, tính mạng cho người tiêu dùng.

Như vậy, biện pháp bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt được áp dụng kết hợp với biện pháp bồi thường thiệt hại thực tế. Để có thể đưa chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt vào áp dụng tại Việt Nam một cách phù hợp, cần nghiên cứu kỹ lưỡng về phạm vi áp dụng; xây dựng các quy định cụ thể về điều kiện áp dụng, phương pháp tính toán và giới hạn mức phạt... nhằm bảo đảm tính công bằng, hợp lý và hiệu quả của biện pháp này trong bối cảnh pháp luật Việt Nam.

Trong đó, có thể tham khảo, nghiên cứu theo hướng ghi nhận bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt trong các trường hợp cụ thể: (1) Thừa nhận đối với hành vi gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe, an toàn của người tiêu dùng, xâm phạm đến lợi ích tập thể, cộng đồng; (2) Thừa nhận trong lĩnh vực sở hữu trí tuệ (hành vi xâm phạm quyền này đang đứng trước nguy cơ khi đối tượng ngày càng tinh vi, thiệt hại gây ra lớn, như tình trạng hàng giả vi phạm bản quyền phổ biến đã giúp các thực thể trong khu vực “kinh tế ngầm” thu lợi từ thuế trong khi gây thiệt hại đến nền kinh tế và ảnh hưởng đến sức khỏe, tính mạng của người tiêu dùng); (3) Thừa nhận trong lĩnh vực gây ô nhiễm môi trường nghiêm trọng; (4) Thừa nhận đối với hành vi xâm phạm được thực hiện do lỗi cố ý; cần làm gương cho các chủ thể khác. Theo đó, cần xác định rõ ràng, minh bạch về yếu tố cấu thành, từ đó, cho phép thẩm phán tiến hành phân tích toàn diện và kỹ lưỡng về lỗi của người có hành vi xâm phạm.

Phương pháp tính bồi thường và giới hạn mức phạt, có thể học hỏi kinh nghiệm từ việc xác định tỷ lệ hay giới hạn dựa trên năng lực tài chính của bị đơn từ Hoa Kỳ và các yếu tố khác được Trung Quốc cân nhắc tùy trường hợp áp dụng (gấp 2 lần hay 5 lần tổn thất). Phạm vi thiệt hại trừng phạt không được vượt quá phạm vi thiệt hại bồi thường thực tế, Tòa án Tối cao Hoa Kỳ đã thiết lập “quy tắc cân xứng”, quy định rằng phạm vi bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt không được vượt quá phạm vi bồi thường thiệt hại mang tính bồi thường.

5. Kết luận

Bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt là một chế tài mạnh mẽ xuất phát từ truyền thống Common Law, có chức năng trừng phạt và răn đe các hành vi sai phạm nghiêm trọng. Chính vì vậy, việc nghiên cứu kinh nghiệm một số nước và cân nhắc đưa chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt vào pháp luật dân sự Việt Nam, tập trung vào

các lĩnh vực bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, môi trường, sở hữu trí tuệ... hướng tới bảo đảm tính công bằng, minh bạch và hiệu quả, góp phần tăng cường trách nhiệm của doanh nghiệp và bảo vệ tốt hơn quyền lợi của người dân và lợi ích xã hội là cấp thiết hiện nay □

Chú thích:

1, 9. Xuhang Mao, Jingyi Wu (2025). *The American punitive damages law system for Ecolo*. International Journal of Social Sciences and Public Administration, ISSN: 3005-9836 (Print), ISSN: 3005-9585 (Online). Volume 6, Number 1, Year 2025 DOI: <https://doi.org/10.62051/ijsspa.v6n1.24>.

2, 14. Xinbao Zhang (2018). *Legislation of Tort Liability Law in China*, Springer Nature Singapore Pte Ltd, p. 476, 480.

3, 5, 7. Vincent R. Johnson (2014). *Punitive Damages, Chinese Tort Law, and the American Experience*. Frontiers of Law in China 9, no. 3 (September 2014), p.323, 322, 323.

4. Nguyễn Chí Thắng (2020). *Chế độ bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt theo pháp luật Hoa Kỳ*. Tạp chí Nhà nước và Pháp luật, số 4/2020, tr. 51.

6. Quốc hội Trung Quốc (1993). *Luật Bảo vệ quyền và lợi ích của người tiêu dùng*. <https://www.gov.cn>, truy cập ngày 22/7/2025.

8. Quốc hội Trung Quốc (2020). *Bộ luật Dân sự*. <https://www.gov.cn>, truy cập ngày 22/7/2025.

10, 11, 12, 13. Venchiarutti, Angelo (2018). *The Recognition of Punitive Damages in Italy: A Commentary on Cass Sez Un 5 July 2017*, 16601, AXO Sport, SpA v NOSA Inc. Journal of European Tort Law, vol. 9, no. 1, April 2018, p.104, 114, 116, 114.

Tài liệu tham khảo:

1. Bộ Chính trị (2025). *Nghị quyết số 68-NQ/TW ngày 04/5/2025 về phát triển kinh tế tư nhân*.

2. Chính phủ (2022). *Nghị định số 45/2022/NĐ-CP ngày 07/7/2022 của quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong lĩnh vực bảo vệ môi trường*.

3. Quốc hội (2015). *Bộ luật Dân sự năm 2015*.

4. *Quy định về bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt ở Trung Quốc và gợi mở cho Việt Nam*. <https://tapchicongthuong.vn>, ngày 02/5/2024.

5. *Báo cáo về thúc đẩy và bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ tại Việt Nam*. <https://iccwbo.org>, truy cập ngày 02/5/2025.